

Jet Barendrecht

HINT is een belangenvereniging voor hoogbegaafden in onderwijs en ontwikkeling. Er zijn meerdere verenigingen, stichtingen en dergelijke rond het fenomeen hoogbegaafdheid. HINT is er slechts een van.

Zo zijn er o.a. een oudervereniging en een vereniging voor volwassen hoogbegaafden. Allemaal leggen ze bepaalde accenten.

Binnen HINT vinden we het onder andere heel belangrijk dat er meer bekend wordt over hoogbegaafdheid en vooral dat het taboe er af gaat. En zolang een goede opvang en adequate begeleiding van hoogbegaafde kinderen geen vanzelfsprekendheid is, is het aspect waar HINT zich vooral mee bezighoudt: de belangenbehartiging van hoogbegaafde kinderen.

Hoezo is dat nodig dan? Hoogbegaafdheid is toch leuk? Het is toch een voordeel als je hoogbegaafd bent? Dan komt alles je toch aanwaaien? Dan fiets je toch overal gemakkelijk doorheen? Het is toch geen ziekte, waarbij de patiëntenvereniging de belangen van de zieken moet behartigen bij instanties als de overheid?

Ik zal proberen u uit de droom te helpen.

Allereerst moet ik het begrip hoogbegaafdheid nuanceren. We spreken pas van hoogbegaafdheid wanneer iemand én erg intelligent is én zeer creatief denkt, dus bijvoorbeeld originele oplossingen bedenkt voor problemen, én gemotiveerd is om de intelligentie ook daadwerkelijk te benutten. Nu zijn de laatste twee moeilijk te meten. Alleen het I.Q. is met een intelligentieonderzoek redelijk objectief vast te stellen. De proefpersoon legt daartoe een intelligentietest af, wat al vanaf jonge leeftijd mogelijk is. Het is wel zo dat de uitslag betrouwbaarder wordt naarmate het kind wat ouder is en er zijn ook verschillen tussen de ene en de andere test.

We gaan er even van uit dat de juiste test op de juiste manier wordt afgenomen en een I.Q. van boven de 130 aangeeft. Het gemiddelde I.Q. ligt ongeveer op 100 en 68% van de mensen scoort dan ook tussen de 85 en 115. Dat is dus de grote middenmoot. Mensen met een I.Q. tussen 115 en 130 noemen we meerbegaafd. Dat is zo'n 13% van de bevolking en met aftrek van de categorie onder 85, houden we zo'n 2,5% over met een I.Q. van 130 of hoger.

Maar we zien dat nu alleen nog maar de intelligentie gemeten is en verder niets. Dat is de reden dat de term hoogintelligent eigenlijk beter aangeeft wat er aan de hand is dan de term hoogbegaafd. We weten namelijk helemaal niet of de geteste personen ook bovengemiddeld creatief denken of een behoorlijk doorzettingsvermogen hebben om hun intelligentie ten nutte te kunnen maken. De term hoogintelligent dekt gewoon beter de lading.

Bovendien geven verschillende wetenschappelijke publicaties verschillende omschrijvingen van het begrip hoogbegaafdheid, maar dat neemt allemaal niet weg dat de term hoogbegaafd nog steeds algemeen gebruikt wordt, ook wanneer slechts de intelligentie gemeten is.

Zelf gebruik ik meestal vanwege het objectieve karakter de term 'hoogintelligent', maar in mijn betoog klinkt af en toe ook het woord 'hoogbegaafd', waarschijnlijk zonder dat ik het me bewust ben. Ik bedoel er in elk geval dezelfde groep mee.

En voila, het eerste vooroordeel dat je DUS succesvol bent als je hoogbegaafd bent, is al onderuit gehaald. Het is namelijk helemaal niet zo dat iedereen die een hoge intelligentie heeft ook gebruik maakt van deze eigenschap. Veel mensen wéten niet eens dat ze bovenmatig intelligent zijn. Ze voelen zich vaak wel anders dan anderen, maar ze hebben geen idee waardoor dat komt. Lang niet altijd hebben ze een opleiding die bij hun intellectuele capaciteiten past. Als je bijvoorbeeld als kind niet de ruimte hebt gehad om je talenten te ontwikkelen kunnen ze zo naar de achtergrond raken dat ze helemaal uit beeld verdwijnen. Hoeveel mensen hebben niet ooit de verzuchting geslaakt: "Had ik vroeger maar meer

doorgezet, dan had ik nu dit of dat...” of “Hadden ze vroeger maar aandacht gehad voor die of die eigenschap van mij, dan was ik nu ....”. Vul maar in.

Heel vroeger mocht de slimmerik op school gewoon in zijn eigen tempo doorwerken. Die was de rest van de klas soms een heel stuk voor. Daar werd niet moeilijk over gedaan. Kees kon gewoon goed leren en die werkte dus stug door. Wanneer hij alle leerstof van de lagere school had doorgewerkt, wenste de bovenmeester hem veel succes op zijn nieuwe school. De meester had er alle vertrouwen in dat het Kees verder voor de wind zou gaan, want die kwam er wel met ZIJN leervermogen.

En daar kreeg de meester waarschijnlijk ook gelijk in, want Kees had altijd de gelegenheid gehad om zijn geestelijke vermogens te ontwikkelen en uit te buiten. Dus zou dat proces na de lagere school wel op dezelfde voet verder gaan. Meester had geen enkele reden om daaraan te twifelen. Kees zat gewoon goed in zijn vel. En de meester had dat gestimuleerd door Kees de ruimte te geven. Hij was altijd geaccepteerd en gewaardeerd zoals hij was. En dat zou zich voortzetten in de rest van Kees' schoolcarrière.

Maar waarom is dat nú niet meer zo? Waarom zie je nooit meer een Kees die als vanzelfsprekend zijn eigen leertempo aanhoudt? Die gewoon verder mag met de leerstof als hij al het voorgaande beheerst? Die zo snel mag gaan als zijn verstandelijke vermogens hem toestaan?

Vroeger had de meester de klas en een Kees. Of misschien twee Kezen.

De Jannen die wel meer aankonden maar niet het kaliber van Kees hadden werden zo veel mogelijk bij de rest van de groep gehouden. Of het met hen ook goed afliep is zeer de vraag, maar de echte Kezen stoomden door.

Meester had weliswaar de meeste aandacht nodig voor de klas, maar dat was voor Kees geen bezwaar. Die had al genoeg aan een korte instructie, dan kon hij weer een hele tijd vooruit. Over Kees' sociaal-emotionele functioneren werd niet nagedacht. Hij ging als een speer en dat werd op zichzelf positief gewaardeerd. Dat hij niet veel speelde met vriendjes hoorde er gewoon bij. Dat was kennelijk ook geen bezwaar, want hij werd wel door zijn medeleerlingen geaccepteerd. Of hij was het lievelingetje van de meester omdat meester zoveel aan hem kwijt kon. En verder had de meester een boel gemak van Kees, want die kon af en toe nog eens een handje helpen.

Tegenwoordig is het onderwijs heel anders. Aan de ene kant is dat gelukkig. Er is nu aandacht voor het welbevinden van het individu. Tegenwoordig wordt je ‘gemonitord’ als je anders bent dan de anderen. Dan ben je in de picture, een potentiële zorgleerling.

Tegenwoordig wordt er een sociogram gemaakt van de onderlinge relaties in de klas. En de kinderen die minder vriendjes en vriendinnetjes hebben worden al vroeg in de gaten gehouden. Als je dan ook nog anders reageert op de aangeboden leerstof wordt al snel de conclusie getrokken dat er iets mis is met je.

Als je bijvoorbeeld niet oplet (want je hebt weinig uitleg nodig), veel naar buiten kijkt (je hebt te veel tijd om aan andere dingen te denken), steeds niet weet waar ze zijn gebleven (je vindt het niet interessant dus je gedachten dwalen af), of je niet aansluit bij de groep (je vindt het spel van de anderen niet interessant), word je al snel bestempeld als zwak. En o wee als je bestempeld wordt als **sociaal-emotioneel** zwak. Onderwijzers houden je dan o zo goed in de gaten, ook als er na jaren nog geen verbetering is opgetreden. Hij blijft sociaal-emotioneel zwak. “We moeten niet te hoge verwachtingen hebben.” “Niet teveel druk op haar uitoefenen, hoor!” “Hij kan dat niet aan.” “Zij is nog niet zo ver.” En zolang er niets verandert aan zijn

situatie, zolang hij geen grotere uitdagingen krijgt en niemand ziet dat deze Kees de ruimte moet krijgen, zal dit kind zijn sociaal-emotioneel zwakke stempel behouden en zullen leerkrachten altijd bang zijn dat ze dit kind teveel belasten. Pas als we ons ervan bewust worden dat er ook kinderen zijn die het niveau van de aangeboden lesstof overstijgen, pas als we durven denken dat dit kind misschien JUIST meer uitdaging nodig heeft om gelukkig te worden, zijn we bezig om echt iets voor dit kind te doen.

Nu heb ik de situatie in het onderwijs, zowel over vroeger als over nu, wel erg eenvoudig voorgesteld. Maar versimpeld of niet, de kiem voor het slecht in hun vel zitten van hoogintelligente kinderen ligt wel degelijk in het ontbreken van voldoende uitdagingen voor dit kind.

Niet alle hoogintelligente kinderen krijgen problemen als ze op school komen. Gelukkig zijn er ook kinderen die zich niet op stang laten jagen door het onderwijs dat ze krijgen. Maar helaas zijn er velen die geen gelukkige schooltijd doormaken. Die in feite voortdurend aan het lijntje worden gehouden omdat men het gewoon niet aandurft om hen meer uitdagingen te bieden.

Een veel gehoorde klacht van hoogintelligente kinderen is dan ook dat ze het gevoel hebben op school niets te leren. Sommigen vinden zelfs dat ze beter af waren geweest wanneer ze niet al hun tijd op school hadden doorgebracht maar in plaats daarvan zelf op onderzoek hadden kunnen uitgaan.

Het is triest dat je als school met de beste bedoelingen zo je doel voorbij kunt schieten.

Als volwassen mensen gelukkig zijn, zijn ze in balans. Dus vertonen ze positief gedrag. Ze zijn vrolijk, vol zelfvertrouwen en durven hun kwetsbaarheid te tonen. Dat geldt ook voor kinderen. Als die gelukkig opgroeien, zijn ze vrolijk, vol zelfvertrouwen en durven hun kwetsbaarheid te tonen.

Wanneer ze daarentegen in onbalans zijn, verdwijnt die positieve houding. Ze worden sikkeneurig, kunnen weinig hebben, een idee van jouw kant valt zelden in goede aarde, ze zetten zich af tegen hun ouders, kortom ze worden wat we noemen: onhandelbaar. En bovendien: hun zelfbeeld wordt zeer negatief.

Sommigen gaan kinderachtig praten (die vallen eigenlijk terug in een eerdere ontwikkelingsfase).

Sommigen slapen slecht.

Sommigen gaan zich extreem afzetten tegen hun moeder.

Sommigen willen niet meer naar school.

Sommigen gaan bedplassen.

Sommigen plassen ook overdag in hun broek.

Sommigen willen niet meer weg van huis (bijvoorbeeld als ze op kamp zouden gaan).

Sommigen laten hun moeder niet meer los als ze naar school gebracht worden.

Sommigen stellen zich heel afhankelijk op.

Sommigen komen 's nachts bij papa of mama liggen.

Sommigen gaan nagelbijten.

Sommigen krijgen huiduitslag.

Anderen koortsaanvallen zonder medische oorzaak, of obstipatie.

Sommigen brengen geen vriendjes en vriendinnetjes meer mee naar huis.

Sommigen gaan het clowntje spelen. Enzovoorts.

Deze lijst kan nog uitgebreid worden met een heleboel andere verschijnselen. Ze krijgen behalve lichamelijke klachten ook allerlei gedragsstoornissen, althans in ogen van de beroepskrachten die zich met hen bezighouden. En een kind met gedragsstoornissen moet je in de gaten houden.

Het probleem hierbij is echter dat de gedragsstoornissen meestal uitsluitend worden bekeken in het licht van problematieken op sociaal-emotioneel gebied. De idee dat gedragsstoornissen (die overigens vaak thuis meer voorkomen dan op school) en desinteresse ook samen kunnen hangen met een gebrek aan uitdaging is door onderwijzend Nederland nog niet algemeen aanvaard.

Maar hoe weten we nu of we hebben te maken met een hoogbegaafd kind in onbalans of met een kind dat om een andere reden sociaal-emotioneel niet goed functioneert?

Op de PABO zijn onderwijzers geweest op de kwetsbaarheid van kinderen dus zijn ze alert als ze verschijnselen waarnemen die niet passen in het normale beeld. Zaken als ADHD, dyslexie, autisme of bijvoorbeeld pervasieve ontwikkelingsstoornis kunnen ongeveer hetzelfde gedrag met zich meebrengen als dat van een hoogintelligent kind dat niet lekker in zijn vel zit. Ook die kinderen kunnen dwars zijn, bedplassen, zich afzetten tegen hun ouders, noem de hele santenkraam maar op. Heel vaak wordt het negatieve gedrag dat zich bij hoogbegaafde kinderen voordoet, dan ook verward met de symptomen die behoren bij andere problematieken. En heel vaak worden ouders van hoogintelligente kinderen dan ook onterecht doorverwezen naar bijvoorbeeld een kinderpsycholoog of het RIAGG. Een stoornis moet immers behandeld worden door een deskundige op dat specifieke gebied.

Maar we moeten niet vergeten dat we hier met een andere categorie kinderen te maken hebben die niet geholpen is met dezelfde behandeling als de ADHD-kinderen, de pervasieve ontwikkelingsstoornis, autisme, et cetera. We hebben hier te maken met kinderen die helemaal geen stoornis hebben, maar gewoon grotere uitdagingen nodig hebben. Die lesstof moeten krijgen die aansluit bij hun ontwikkelingsniveau. Die niet automatisch het best af zijn wanneer ze bij leeftijdgenoten in de klas zitten. Die niet beziggehouden moeten worden met zaken die bij hun leeftijd passen, maar met uitdagingen die bij hun ontwikkelingsniveau passen.

Deze kinderen voelen zich heel vreemd wanneer in groep 1 blijkt dat andere kinderen nog geen poppetjes met ogen, oren, een mond, een neus, twee armen, twee benen, haren, tien vingers, tien tenen en dat alles zittend op een paard tekenen.

Of wanneer blijkt dat er een heleboel kinderen zijn die nog **niet** alle kleuren, kleurschakeringen, vormen en getallen tot honderd kennen. Dat het kennelijk normaal is als je nog niet tussen de lijntjes kunt kleuren als je pas op school bent. Deze kinderen gaan zich in eerste instantie dus meestal aanpassen aan het niveau van de andere kinderen. Ze gaan ook zo tekenen. Of doen net of ze óók de vormen nog niet kennen. Want kennelijk ben je dan normaal. Dan voldoe je aan de verwachtingen van de juf.

En thuis verwachten ze dat je het naar je zin hebt op school dus er zal wel iets niet in orde zijn met je, want je vindt het helemaal niet zo leuk als iedereen denkt. De helft van de tijd zit je je te vervelen, omdat juf steeds dingen vertelt die je allang weet en de andere helft moet je werkjes doen die jou al niet meer interesseren.

Je moet netjes je paddenstoel uitprikken, maar jij zou hem thuis gewoon langs de lijntjes uitknippen. Je moet met een verfkwast verven terwijl je thuis al schildert op nummer met een penseel. En niemand ontdekt dat je al kunt klokkijken omdat eenvoudigweg niemand aan een vierjarige vraagt of hij misschien weet hoe laat het is.

Als kind raak je in verwarring, je voelt je onzeker en de kiem voor je lastige gedrag is gelegd. Want deze situatie duurt voort zolang niemand ziet dat jij al veel meer kunt. En hoe langer het duurt, hoe lastiger of juist meer teruggetrokken je wordt.

Veel hoogintelligente jongetjes gaan in zo'n situatie rebelleren. Ze gaan zich afzetten tegen hun omgeving.

Veel hoogintelligente meisjes gaan zich juist aanpassen aan de rest van de groep, maar uiten hun onvrede meer thuis. Maar ook daar weten ze geen verklaring voor je gedrag te vinden. Je was altijd zo'n opgewekt kind. Tot je naar de basisschool ging, toen werd je steeds ongelukkiger en je gedrag steeds moeilijker.

En daar zit hem nu de crux, die vaak niet gezien wordt.

Als je de oudste bent, hebben je ouders altijd gedacht dat je een gewoon kind bent. Ze denken dat alle kinderen op vierjarige leeftijd de kleuren en vormen al kennen. Ouders gaan er niet van uit dat ze een hoogintelligent kind hebben. Je ouders vinden het heel gewoon dat je bent zoals je bent. Want ook als ze eens iets over je vertellen aan een andere ouder, dan krijgen ze vaak te horen dat die van hen ook zo'n bijdehandje is.

Je ouders vinden jou een heel normaal kind, gewoon omdat ze geen vergelijkingsmateriaal hebben.

Dus gaan ze er vanuit dat je op school adequaat onderwijs krijgt. Alle kinderen komen immers met jouw ontwikkelingsniveau binnen. **Dus** zal het onderwijs daar wel op aansluiten. Ze hebben er geen idee van dat jij al veel verder bent dan de meeste van je leeftijdgenoten. En ben je niet het oudste kind, dan nog hebben je ouders vaak niet in de gaten hoe het zit met jou. Zelfs wanneer al van het oudste kind ontdekt is dat ze hoogbegaafd is, dan nog denken de ouders vaak dat het wel bij één zal blijven. Negen van de tien keer is de tweede een heel ander kind in de omgang dan de eerste, en **dus** denken ouders dat de tweede een normaal begaafd kind is. Want het is toch een heel ander kind dan de eerste?

Inmiddels hebben de ouders hun referentiekader van hoogbegaafdheid opgebouwd rond het oudste kind. **Dát** kind is kennelijk representatief voor hoogbegaafdheid.

Zelf hebben wij vier jaar lang gedacht dat onze tweede een normaal begaafd kind was. Dat gelukkig alleen de oudste de handicap van hoge intelligentie had.

De tweede speelde niet met blokken, bouwde geen torens, puzzelde niet, liet de Duplo en de Lego links liggen. Wij dachten steeds: daar is ze nog niet aan toe. Deze gaat gelukkig niet zo snel. Maar eenmaal in groep 1 werd al snel duidelijk: dit kind vindt hier totaal geen uitdaging. En na zes weken op de basisschool ging ze hetzelfde recalcitrante gedrag vertonen als haar zus en begonnen we schoorvoetend te vermoeden dat ook zij misschien wel dezelfde eigenschap met zich meedroeg.

Achteraf gezien was ze het laatste jaar op de peuterzaal al niet meer gemotiveerd. En had een gesprek met de peuterleidster al eerder duidelijk gemaakt dat ze wel erg ver was in vergelijking met haar leeftijdgenootjes. Maar bij haar konden we dat niet opmaken uit haar daden. Bij haar bleek het uit haar opmerkingen en uit de kennis van zaken die ze tentoonspreidde. Maar omdat dat een heel ander patroon was dan bij de eerste sloten wij het vier jaar lang onze ogen voor haar intelligentie.

Helaas is het ook niet zo dat onderwijzers vanzelfsprekend alert zijn op hoge intelligentie bij kinderen, zoals ze dat bij een verstoorde sociaal-emotionele ontwikkeling wel zijn. De meeste hebben in hun opleiding weinig tot niets over de verschijnselen meer- en hoogbegaafdheid geleerd.

Mede daardoor wordt slechts 55% van de hoogbegaafde kinderen als zodanig op de basisschool ontdekt. Slechts 12,5% wordt ontdekt voor het vierde levensjaar. Maar we kennen allemaal wel een voorbeeld van een kind dat thuis heel lastig werd nadat ze vier was geworden. Of kinderen die gingen bedplassen. Of die gingen nagelbijten. Of die.. vult u maar in.

Tegen al die ouders en onderwijzers zou ik willen zeggen: durf eens een andere richting uit te denken bij deze kinderen. Ook als hoogbegaafdheid niet in de familie voorkomt. Dat zegt namelijk niet zoveel.

Deze kinderen verdienen het om ook tot hun recht te komen. Ook deze kinderen hebben recht op onderwijs dat bij hun capaciteiten past.

Het is namelijk niet zo erg vanzelfsprekend dat ze er zonder problemen wel zullen komen. Ze fietsen niet overal zo maar doorheen. En ze hebben er niet zoveel aan dat het hen komt aanwaaien wanneer de leerstof die ze krijgen aangeboden ver onder **hun** ontwikkelingsniveau is. Dan is er voor hen niets meer te leren.

Het is echt niet zo fijn om een eenling te zijn tussen al die normaal begaafde kinderen waar de basisschool op is afgestemd en die relatief dus veel gemakkelijker door die basisschool heen fietsen.

Er zal het nodige moeten veranderen voordat er ook voor hoogintelligente kinderen vanzelfsprekend een passend onderwijsaanbod is op elke willekeurige basisschool die ze toevallig bezoeken. Er zullen krachten moet worden ontwikkeld die de onderwijscultuur op dat punt kunnen beïnvloeden.

Ouders spelen hierbij een belangrijke rol. Ze kunnen signaleren waar en wanneer het misgaat met hun kind. Nog te vaak zijn de inspanningen erop gericht het kind te modelleren naar het schoolsysteem. De ouders hebben dus de ondankbare taak om aan de bel te blijven trekken, net zo lang tot de onderwijssituatie is aangepast aan hun hoogbegaafde kind.

Maar ook op andere plekken zal meer gedaan moeten worden om het hoogintelligente kind te signaleren en te begeleiden. Zo kunnen bijvoorbeeld al op het consultatiebureau en de peuterspeelzaal signalen worden opgevangen dat we met een meer dan gemiddeld begaafd kind te maken hebben. Het zou de basisschool in staat stellen om beter voorbereid aan de begeleiding van het kind te beginnen.

Maar dat gaat niet vanzelf. Er moet een cultuuromslag in het onderwijs en daaromheen plaatsvinden om zoiets te bereiken. En dat is nu waar HINT zich hard voor maakt.

Deze spreekbeurt werd voor Stichting Relief gehouden door Jet Barendrecht. Zij ondersteunt ouders en scholen met hoogbegaafde kinderen. Naast adviesgesprekken over individuele leerlingen en het samen met de leerkracht ontwerpen van aangepaste programma's ondersteunt ze scholen ook op beleidsmatig gebied door het houden van studiemiddagen. Voor vragen is zij bereikbaar op de nrs: 078 630 05 30 en 0622 816 885.